

Віктор Грабовський

БЕЗСОННЯ ПРОТИ БЕЗЗАКОННЯ

**Нотатки на берегах тексту-у-часі Івана Ребрика “Перетривання”
(Перетривання: Текст-у-часі. – Ужгород: Гражда, 2014. – 504 с.)**

Бурхливий плин багатоіменної, нескінченної ріки, яку ми звикли називати літературним процесом, досліджується у досить розмаїтій спосіб. І навряд, чи може бути інакше. Проте, на жаль, чомусь не всі однаково розуміємо процес д о с л і д ж е н н я того літературного плину. Бо коли знає читацький загал, що існує в українській літературі “Вічний Іван” Віктора Міняйла, “Столітній Миколай” Павла Загребельного, то хіба, аналізуючи епопеї з Лазарем чи Яковом, критика не має подавати вигляду, що з “чимось таким” читач уже здибався? Навпаки! Зобов’язана пояснити не лише суть “ланцюжковоподібної реакції”, а й художні особливості процесу.

Адже найвагоміші засади літературної критики полягають не стільки в умінні “пірнати” в малознані глибини національної ріки, як у здатності спостерегти її шлях од витоку й до гирла, не забуваючи й про сусідні артерії мистецтва слова. Світ бо надто неподільний у своїй основі.

Так само, гадаємо, мало б відбуватися, коли автор, вдаючись до романного способу змалювання соціального довкілля, порушує усталені канони та схеми. Хіба елементарна етика дозволяє навіть вельми маститому критикові вказувати, де саме закінчується роман і розпочинається інший жанр?! Тим паче, якщо йдеться про такого автора, як Ліна Костенко?

Хочеться критиці, а чи ні, однак, як стверджує світовий досвід, лише автор визначає естетичні межі й жанрові можливості матерії роману. Літературознавцеві, хоч як би хто протестував, залишається тільки аналіз (до того ж, якнайсумлінніший, усеохопний), а не спекуляції щодо меж цього найдемократичнішого жанру.

Ось і в нашому випадку, здавалося б, інтимно-соціальна інтрига потребувала епічного викладу, розлогого роману-детективу, проте авторові пощастило спресувати її у відчайдушний текст-онлайн, який, попри певні вади “телеграфного стилю”, читається з неабиякою цікавістю. Особливо, за свідченням інтернету, людьми, пов’язаними різними соціально-мистецькими проблемами. Адже у книжці Івана Ребрика “Перетривання” йдеться про 20-річчя видавничої діяльності одного з центрів національної культури!

У теперішніх “українських умовах” – достеменний подвиг.

Зрештою, про доробок видавництва “Гражда” писали не тільки “ЛУ” та “УЛГ”... А от як саме цим ужгородським видавцям пощастило втриматися “на плаву”, що спонукало не скласти руки, допомогло завоювати читача – роздумами про нинішні негаразди, та й не тільки про них і ділиться з читачами літературознавець Іван Ребрик. До того ж, як достеменний представник “диванної сотні”, не відриваючи погляду від екрану ТБ.

Утім, це не звичайний щоденник, а справжній Вахтовий Журнал, у якому відбито все, про що думав, чим автор жив упродовж революційних змін у схуртченій українофобською сваволею Україні. Тим паче, що, крім щоденникових записів, замальовок “з натури” та спогадів, маємо тут і живописні спонтанні враження – від прочитаного та власних сновидінь, що вельми нагадують “Журнал” Т. Шевченка.

Отже, як запевняє у передмові добре відомий критик Євген Баран, “ця книга... вписує Закарпаття в український державницький контекст”, а також і засвідчує доробок як новий, “якісний виток... щоденникової прози”. Зі свого боку візьмемо хоча б ну вельми законне притягнення Ребрика до кримінальної відповідальності... за несплату заробленого працівниками видавництва. Мовляв, як посмів директор не видати зарплату дружині, синові, невістці тощо? Тож і постановили: передати справу до суду, аби суворо покарати винуватого! Щоб ніхто з нас не пробував особисті, власне свої, інтереси поставити в залежність од істинно громадянської потреби.

Хоч як це парадоксально, та законники ніяк не годні второпати, що чим більше вони множать законів, тим гірше почувається чесна приватна ініціатива. І не тільки патріотів Закарпаття, а й Криму, Слобожанщини тощо. Проте, коли закарпатські українці все ж таки зуміли протистояти майже тисячолітній ізоляції від материзни, то сама Україна за цей час постраждала – ще й дуже! І не стільки від чужинців, як від родаків, яких учила хреститися...

Та ось і сам Ребрик: “24.02.2014. Учора мали гостей. Магда й Микола Мушинки. Майдан – застільна тема. Вони тривожно слідкують із Пряшева за тим, що відбувається в Україні. У них... відчуття загрози з боку Росії. Адже добре пам’ятають радянські танки в Празі й тотальну зачистку...”

Наступний кадр: “13.03.2014... Зараз маю йти на “Тису”. Прямий ефір на тему Карпатської України. “Гражда” від самих початків... освоює цей історичний простір. Скільки зорали в отій царині за двадцять літ – колись порахуємо. Якщо буде кому й для кого рахувати...”

І ще: “17.03.2014. Сьогодні можна б гуртом заспівати: “...А наш батько – Волошин...” Принаймні 140 років того вартують...”

П’ятдесятиліття Августина Волошина (березень 1924 року) спричинило всеукраїнський форум націє- і державотворчих сил усіх політичних спектрів та ідеологічних уподобань, станових та вікових категорій... Феномен нашої історії, аналога якому в новочасній Україні відшукати тяжко...”

Це не лише майстерність: упритул зазирнути й через побільшувальне шкло Майдану Гідності побачити культурологічні нурти Закарпаття та сучасної України в єдиному спіралевидному потоці, на всесвітньому тлі величного Шевченкового ювілею. Але Іванові Ребрику неабияк щастить:

“Про заочне знайомство і юнацьке захоплення поезією Тичини розповідав Зореслав у нас вдома, згадував про Євгена Маланюка, не оминув і різку, нині вже хрестоматійну, гірку й пекучу оцінку Маланюком “зрілої” творчості Тичини: “Від кларнета того пофарбована дудка зосталась”. І була у спогадах Зореслава неприхована любов до обох... Вчувалося співпережиття драматизму долі світочів українського словомислення в перетриванні цивілізаційних катаклізмів. І чомусь мусило статися так, що саме Зореслав закрити Маланюкові очі... на вічний спокій”.

У перетриванні Майданового протистояння, сповненого надій та гірких розчарувань, у реальному виборюванні Національної Гідності, з яким щодня стикається кожен патріот, у справді нещадному двобої творчого безсоння з укоріненим беззаконням і розгортається перед нашим зором калейдоскоп як економічних невдач, пов'язаних із часом, так і неабияких культурологічних досягнень видавництва “Гражда” й Івана Ребрика. Справжнє автодафе!

Розпочинаючи цей видавничий проект, розрахований і на діаспору, ні завзятий Іван Ребрик, ані світлої пам'яті Петро Скунець, ані їхні старші й молодші колеги поняття не мали, з якими неймовірними труднощами доведеться зіткнутися. Згадати хоча б те, що місцеві спритнюхи “на хвилі помаранчевих подій” просто викинули на вулицю видавництво, що вже мало поважне ім'я! Проте саме таким ось робом і пробивається на світ культура українська... На іншу долю у рідній державі щойно лише сподівається!

Так само сподіваються на материнську ласку й ті карпатяни Воєводини, що змушені були полишити свої гори разом із несподіваним горем розлуки! Адже вони зберегли самоназву Галицької Русі у власних серцях, навечно залишившись русинами (руснаками) на Балканах. Діалектичні відмінності одірваної од материзни “руської бесіди”, як і “козацької балачки” нащадків чорноморців, що вкорінилися на Кубані, потребують удосконалення, а не спекуляцій... затіяних ще КДБ СРСР. Але ні словників, ані відповідної літератури з України, як і доброго слова фахівців годі дочекатися...

Отож не тільки героїчна історія Закарпаття, де справіку побутують бойківські, гуцульські та лемківські говори, а й святе прагнення його рідного письменства глибинних українських джерел, примусили видавців удатися до низки антологій найвідоміших творів хоробрих вихідців зі Срібної Землі. Стали у нагоді й тематичні відеофільми... Тим паче, що перекази й легенди зберегли пам'ять не тільки про перехід мадярської орди через наші землі, а й про перебування таврурусів у Примор'ї! До речі, саме у Криму затрималися архаїчні назви річок та урочищ із коренем *рус*, не перейменовані татарами, а коли згадати, що *таври* відступали у подільські Товтри й лемківські Татри, то хіба ж годиться не довіряти історичній правді?!

Кожен діалект, одірваний від материзни, приречений стати *балачкою-бесідою*, як то й відбулося з одномовними сербами й хорватами, словаками і словенцями... Та й кримськотатарський народ спіткала хіба ж не та сама доля?! Простежмо свій шлях за вершинами – і Августин Волошин, і Гавриїл Костельник, мабуть, пізнали світ набагато глибоше, ніж дехто з нас.

Микола Мушинка, знаний український письменник, який проживає у Словаччині, закликає пана Ребрика вірити у допомогу, що прийде з Пряшева, професор Львівського університету й унікальний літературознавець Тарас Салига наспівує йому пісню про Волошина, відому в Галичині, але забуту в Закарпатті, зате син Андрій готовий уже нині розділити батьківську долю... Тож хіба можна скласти руки, не стати до бою з обставинами?! Якщо все ще діє, все ще вірить у кращі часи феноменальний “родинний підряд” Ребриків?!

Зрештою, сам Іван Михайлович переконаний, що секрет успіху його книговидавничої діяльності полягає не лише в доборі якнайсумлінніших

авторів, а й у модерному дизайні. Зокрема – у творчій співпраці видатних книжкових графіків Леоніда Годованого та Миколи Дем'яна. Тож допоки матимемо таких людей в Україні, допоти й стоятиме Держава величною, прекрасною гуцульською **граждою**, недоступною для ворогів. Недарма ж Іван Ребрик мріє не лише про відкриття призабутих та нових імен у славному літературному Закарпатті, а й видання вічні – од І. Франка до І. Світличного. Адже: “Це остання війна! Це до бою чоловіцтво зі звірством стає...”

Амплітуда Майдану Гідності, стверджує Ребрик, об'єднує різні часові сегменти – вона відживлює й те, що здавалося б, уже відійшло... Саме тому, ще не знаючи про існування українськомовної збірки Г. Костельника “Встань, Україно!”, П. Скунець у післямові до антології “Ми тут не гості...” наголошував на спадкоємності поколінь митців, які прозрівають істину лиш тоді, коли проникають у глибини своєї мови і простори душі свого народу...

Ось на цій діалектичній основі й утверджувалися видавничі засади “Гражди” та ширилася мережа її активу й суто культурологічного впливу. Отже, заявляє про себе й національна культура в Закарпатті. “Звідси маємо непідробну справжність, граничну достовірність і довірливу щирість, що їх так помітно в хроніці-щоденнику Івана Ребрика.

“Достеменно засвідчую: ця книга – вчинок”, – долучається до сказаного нами літературознавець Володимир Кришеник. Тож маємо всі підстави привітати вдумливого поета й мужнього видавця добродія І. Ребрика з успіхом. Тим паче, що цей “учинок” поета свідчить і про неабиякі задатки вправного романіста-новатора.

Отримано 3 березня 2015 р.

м. Біла Церква

